

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce

Matěj Starý

Koordinace pomoci sociálně vyloučeným lokalitám

Coordination of assistance to socially excluded localities

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Sládek, Ph. D.

2024

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé práce panu doktoru Janu Sládkovy za jeho přínosné rady, všem respondentům, kteří se zapojili do výzkumu za jejich ochotu a vřelost a Ladě Staré za korekturu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Matěj Starý

.....

V Praze dne 3. 5. 2024

Abstrakt

Vyloučené lokality představují problém při soužití lidí ve společnosti, kdy je jedna skupina segregována od zbytku společnosti kvůli jejím nízkému sociálnímu, ekonomickému či kulturnímu statusu. Tato segregace se v případě vyloučené lokality projevuje fyzickým oddělením této skupiny od ostatních a často zde dochází reprodukci statusu. Řešení této problematiky spočívá ve spolupráci mezi neziskovým sektorem a státem, kteří jsou při inkluzi vyloučených lokalit zásadní. V této práci je popsána spolupráce mezi těmito dvěma aktéry stejně jako situace vyloučených lokalit a efektivita řešení problematiky se zaměřením na vyloučení z bydlení v kontextu města Prahy na základě rešerše a rozhovorů s pracovníky neziskových organizací v Praze.

Klíčová slova: vyloučená lokalita; nezisková organizace; bytová nouze; vyloučení z bydlení; segregace; Praha

Abstract

Excluded localities present a problem in the coexistence of people in society, where one group is segregated from the rest of society because of its low social, economic or cultural status. In the case of an excluded location, this segregation manifests itself in the physical separation of this group from the others and often results in a reproduction of status. The solution to this problem lies in the cooperation between the non-profit sector and the state, which are crucial in the inclusion of excluded localities. This paper describes the cooperation between these two actors as well as the situation of excluded localities and the effectiveness of addressing the issue with a focus on housing exclusion in the context of the city of Prague based on research and interviews with NGO workers in Prague.

Key words: excluded locality; non-profit organization; housing need; exclusion from housing; segregation; Prague

Obsah

1Úvod.....	8
2Vyloučené lokality	8
3Bydlení ve vyloučené lokalitě – řešerše	11
3.1Jednotlivé případy	13
3.2Pohled MPSV	16
3.3Kritika vládních opatření.....	19
4Shrnutí řešerše	21
5Výzkum	23
5.1Výzkumné otázky.....	23
6Rozhovory	26
6.1Rozhovor 1: Platforma pro sociální bydlení	26
6.2Rozhovor 2: Člověk v tísní.....	28
6.3Rozhovor 3: Neposeda z.s.	30
6.4Rozhovor 4: Nájemní agentura Praha	33
6.5Rozhovor 5: Armáda spásy	35
7Výsledky rozhovorů	38
8Kategorie vztahů	40
9Porovnání rozhovorů a řešerše	40
10Závěr.....	42
11Diskuze.....	43
12Zdroje	44

1 Úvod

Sociální organizace společně se státní podporou jsou jedním z klíčových prvků při zlepšování situací vyloučených lokalit. Komunikace mezi těmito subjekty je však problematická, což naznačují Galčanová, Vacková a Hofírek ve své studii, kde píše, že motivace státu k řešení této problematiky se snižuje (Vacková et al., 2011, s. 644). V pojednání *Analýza sociálně vyloučených lokalit* také můžeme vidět, že počet vyloučených lokalit se zvyšuje ve všech krajích ČR (Čada, 2015, s. 34).

Tato práce se věnuje analýze této komunikace se zaměřením na vyloučené lokality a bytovou nouzi prostřednictvím rešerše literatury na toto téma a rozhovorů se zaměstnanci neziskových organizací působících v rámci města Prahy. V práci jsou zohledněna specifika pražského kontextu a odlišnosti od jiných míst v České republice. Výsledkem práce je vytvoření kategorií, které pojímají problematickou komunikaci mezi subjekty v kontextu města Prahy

Nejprve bude představena problematika vyloučených lokalit. Následovat bude rešerše literatury, studií a názorů autorů a dalších subjektů věnujících se vyloučeným lokalitám a bytové nouzi. Dále budou představeny rozhovory, jejichž výsledky budou následně srovnány s výsledky rešerše. Nakonec dojde na zhodnocení vztahu, komunikace a spolupráce neziskových organizací a státu včetně lokálních samospráv.

2 Vyloučené lokality

Na počátku je třeba vymezit, co přesně znamená *sociálně vyloučená lokalita*. Vyloučená lokalita se vyznačuje koncentrací sociálně vyloučených osob na jednom určitém místě. Oficiální definice sociálního vyloučení podle Evropského sociálního fondu (ESF) zní: „Jako sociální vyloučení označujeme proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti“. Tuto definici potvrzují fakta, že dané osoby bývají vyloučené z trhu práce, sužuje je tedy vysoká míra jak dlouhodobé, tak opakované nezaměstnanosti způsobená nízkou pracovními kvalifikací a nízkým vzděláním. Dále se potýkají s nedostatkem příjmů a bývají zadluženi. Daní příslušníci nemají prostředky, jak se z dluhových pastí dostat, protože ve vyloučených lokalitách není téměř žádná možnost zaměstnání, a to i kvůli nízké atraktivitě

lokalit pro zaměstnavatele, protože tyto lokality s sebou nesou stigma. S tím se pojí i častá rozšířenost sklonů ke kriminalitě a drogové závislosti. Místo, kde jsou tito lidé koncentrováni, zároveň bývá i fyzicky odděleno od ostatních obyvatel v daném městě či vesnici (Mareš, 2006, s. 11-21) (Feřtřová & Temelová 2011, s. 687–688).

Sociální vyloučení (exkluze) se dělí na ekonomické (chudoba), integrační (považování lidí z vyloučených lokalit za odlišné od majoritní společnosti), vyloučení z užívání sociálních zdrojů a také místní (fyzické, územní vyloučení). Vyloučené lokality jsou specifické místním či územním vyloučením, nicméně se zde ve velké míře koncentrují i ostatní druhy sociálního vyloučení. Územní vyloučení může vznikat například díky migrační politice, ze které vyplývá vysídlování migrantů na okraj společnosti jak tak fyzicky, tak sociálně. Tento jev můžeme vidět v různých státech Evropské unie, nicméně v České republice je situace jiná. (Mareš & Sirovátka, 2008, s. 273-279). Častěji zde územní vyloučení vzniká tak, že z prostoru uniká obyvatelstvo střední třídy, s čímž se pojí také odchod obchodu, kterému odchází cílová skupina zákazníků. Následuje úbytek pracovních příležitostí a sociální vybavenosti (zdravotní, dopravní atd.), nebo v případech, kdy lokality postrádají sociální vybavenost již od svého vzniku, nedojde k jejímu zavedení. Jedinci, kteří v dané lokalitě zůstávají, pak bývají sociálně slabší lidé se sklony k chudobě spojené právě s úbytkem pracovních příležitostí a také k anomii a kriminalitě. Lidé v těchto lokalitách pak trpí nedůvěrou v majoritní společnost, kterou nahrazují lokální solidaritou s lidmi v podobné pozici, jako jsou oni sami, což bývají jejich sousedé. V extrémních případech již do těchto lokalit chodí jen místní, kteří se naopak ne příliš často vyskytují mimo lokalitu (Mareš, 2006, s. 11, 12). Často zde také chybí základní vybavení, jako třeba zdroj pitné vody, dále zde bývá špatná dopravní dostupnost, nevyhovující bytový fond a nedostatečná občanská vybavenost, nekvalitní životní prostředí a další. *Lokalitu koncentrující vyloučené* jedince určují *charakteristiky jeho obyvatel*, kteří bývají příjemci sociálních dávek, předmětem sociální práce/intervence, dlouhodobě nezaměstnaní, neplatiči nájemného a další“ (Mareš, 2006, s. 13).

Důsledkem fyzického vyloučení je tedy marginalizace. Jak bylo zmíněno, obyvatelé těchto lokalit mívají mizivý kontakt s vnějším světem a majoritním etnikem, vůči němuž se obyvatelé vyloučených lokalit často vymezují. Mezi obyvateli může přetrvávat pocit, že i kdyby se snažili o integraci s majoritními obyvateli, majorita je stejně nepřijme kvůli jejich marginalizovanému statusu. Tato situace se dále reprodukuje z dospělých na děti, které neznají jiný způsob života, než je ten ve vyloučené lokalitě, což jim podstatně ztěžuje možnosti budoucího zlepšení a integrace. (Bittnerová et al., 2013, s. 11-13) (Gabal, 2010, s. 5). To následně způsobuje

i oddělování dětí z vyloučených lokalit od ostatních dětí v základních školách, s čímž se pojí i to, že obyvatelé vyloučených lokalit bývají specificky v České republice většinově romského původu. „Od devadesátých let je možné sledovat u části základních škol, které s vyloučenými lokalitami sousedí, postupnou změnu etnické skladby jejich žáků. V souvislosti s tím se začalo hovořit o segregačních tendencích českého vzdělávacího systému“ (Nekorjak, 2011, s. 657–662). Romské děti bývají také nepřiměřeně často zařazovány do základních škol přetransformovaných ze zvláštních škol, kde probíhá „pomalejším tempo“ výuky. Tyto školy se často nacházejí v blízkosti vyloučených lokalit a navštěvují je převážně Romové, a to i v případech, kdy jsou tyto lokality etnicky rozmanitější. Děti romského původu bývají do těchto škol zařazovány na základě svého etnika. Důvody mohou být jak diskriminační, tak i v přístupu rodičů, kteří své děti nemotivují k dosažení lepšího vzdělání, a proto následně často postrádají jak náležité vzdělání, tak správný projev v komunikaci s okolím, který je v dalším studiu neméně nezbytný (Bittnerová et al., 2013, s. 8). Podle výzkumu Bittnerové a Doubka se ve vyloučené lokalitě může objevovat svérázný systém výchovy, který spočívá v tom, že se děti v podstatě nevychovávají, tedy že se vychovávají samy tak, že si dělají, co chtějí. Rodiče těchto dětí mohou své děti takto (ne)vychovávat z představy, že dítě samo ví, co je pro něj nejlepší, a funkce rodičů je pouze plnit jeho přání a tím ho vychovávat, tedy že dítě je osobnost, která nepotřebuje měnit a která má hodnotu taková jaká je a také z důvodu vymezování se vůči majoritní společnosti, která děti svazuje příkazy a zákazy. Často rodičům připadá zbytečné děti vychovávat po vzoru majority, protože to podle nich nepovede k tomu, že je majorita poté přijme. (Bittnerová et al, 2013, s. 12-13). K sociálnímu vyloučení přispívá tzv. „symbolická segregace“, tedy všeobecně přijímaná myšlenka odlišnosti obyvatel vyloučených lokalit od majority. Tu ještě mohou posilovat negativní zprávy z médií o sociálně vyloučených, které média často zdůrazňují. Zdrojem bývá vzájemné nepochopení a dezinterpretace způsobu života a myšlení obou skupin (Sýkora, 2010, s. 62)

Podle Feřtové a Temelové je hlavní a nejhlubší příčinou sociálního vyloučení nízké vzdělání, které postihuje jak děti, tak dospělé. Díky nízkému vzdělání nejsou obyvatelé schopni najít zaměstnání placené lépe, než jsou nekvalifikované práce, což by jim umožnilo přestěhovat se do lepších podmínek. Toto je zároveň i příčinou, proč se ve vyloučených lokalitách ocitly. Podle těchto autorek také ne vždy pracovní nabídka v obcích skutečně chybí, nýbrž poptává pouze kvalifikovanější zaměstnání, než jsou obyvatelé vyloučených lokalit schopni nabídnout (Feřtová & Temelová, 2011, s. 610). Dětem zase brání v dosažení lepšího vzdělání jejich

automatické zařazování do bývalých zvláštních škol, které mají ve školství špatnou pověst a kde jsou standardy výuky velmi nízké. Děti jsou pak opět na trhu práce nekonkurenceschopné.

„Segregace různých sociálních skupin vede nejen k fragmentaci měst, ale narušuje soudržnost společnosti, protože socializace dalších generací probíhá izolovaně od ostatních sociálních skupin“ (Matoušek, 2014, s. 213), přičemž marginalizace romské populace je odborníky považovaná za jeden z nejzávažnějších procesů sociálně prostorové diferenciaci v České republice po roce 1989 (Temelová, Ouředníček, 2011, s. 626). Podle Sýkory není možné aplikovat na tuto problematiku univerzální řešení, protože se mohou projevit v každé lokální situaci jinak. Je proto nutné věnovat se problému na lokální úrovni. Podle něj je „předpokladem pro účinnou podporu sociální prostorové soudržnosti a prevenci sociální segregace koordinace oborových politik a dalších nástrojů do podoby komplexní integrované politiky rozvoje měst a městských regionů ve všech sférách relevantních pro veřejný zájem“ (Sýkora, 2010, s. 60). Jednou takovou sférou jsou neziskové organizace. Podle Potluka a Kalman je „oblast neziskových organizací důležitým faktorem, který ovlivňuje vnímání místních politiků o místních problémech“ (Potluka et al., 2017, s. 311). Koordinace mezi neziskovými organizacemi a politiky je velmi důležité pro rozvoj měst nejen v České republice, ale i v ostatních zemích střední a východní Evropy (Potluka et al., 2017, s. 310). Dle Šotoly a Zatloukala jsou neziskové organizace dokonce hlavními aktéry v sociální integraci na lokální úrovni. Nicméně jejich aktivitu může ovlivňovat nesystematické financování, díky němuž bývá působnost jejich projektů časově omezena (Šotola & Zatloukal, 2010, s. 213).

3 Bydlení ve vyloučené lokalitě – rešerše

V rámci rešerše byla věnována pozornost vědeckým článkům a publikacím věnujícím se vyloučeným lokalitám, ve kterých se hledalo téma státní pomoci sociálně vyloučeným občanům a lokalitám v oblasti bydlení a celkovému přístupu k těmto lokalitám a jeho obyvatelům, přičemž státem je myšlena jak celostátní vláda, tak lokální státní samospráva. Bydlení je jedním nejzásadnějších témat problematiky společně se zaměstnáním, vzděláním a zdravotnictvím. Právě těmto kategoriím se v posledních letech vláda ČR věnovala nejvíce. Podle analýzy Evropské Unie se považuje „ČR na období 2014-2020 za součást obecných cílů v rámci procesu sociálního začleňování zaměstnanost spolu s rovným přístupem ke všem zdrojům, právům, zboží a službám (zejména bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče a vzdělávání)“ (Kovářová & Vaverek, 2021, s. 185).

Bydlením v sociálně vyloučených lokalitách bývají často staré zanedbané bytové domy. Většina z nich vznikla kolem průmyslových oblastí, kde se tvořila nekvalitní výstavba panelových sídlišť pro zaměstnance v továrnách a dolech, s čímž také souvisí často zdevastované životní prostředí v okolí. Tato výstavba vznikala již během druhé světové války a mohutně pokračovala během komunismu. Přirozeně se zde tedy kumulovaly rodiny nekvalifikovaných pracovníků bez vyššího vzdělání, kteří byli do těchto „komunit“ cíleně přesouváni. V porevolučním období v 90. letech většina těchto průmyslů ukončila svou činnost a byty byly privatizovány (Gabal, 2010, s. 7).

Na některých místech dochází k výstavbě nového sociálního bydlení určeného pro sociálně slabé občany, které bývá podporováno „z veřejných prostředků...“, je obvykle poskytováno obcemi nebo neziskovými organizacemi za regulované nájemné“, „není pronajímáno za účelem dosažení zisku“ a „není alokováno prostřednictvím tržních mechanismů“, nýbrž na základě administrativních (sociálních) kritérií. Jeho rozsah, kvalita, způsob poskytování apod. jsou silně ovlivňovány politickými rozhodnutími [Stephens, Burns, MacKay 2003]“ (Valentová, 2005, s. 304), podle Valentové se však stále nejedná o takové bydlení, které by si sociálně slabší obyvatelé mohli skutečně dovolit. Podle autorky nebylo například od 90. let přibližně do roku 2005 systematicky utvořeno takové sociální bydlení, které by si mohli sociálně slabší skutečně dovolit, a to ani z dotací, které obce dostávají na jeho výstavbu, ani z povinných příspěvků soukromých osob věnujících se výstavbě, které by šly právě na výstavbu sociálního bydlení. Proto bývají nové sociální byty obsazeny střední třídou, která si je dovolit může. Jelikož nově postavené sociální bydlení bývá obsazeno střední třídou, na sociálně slabé zůstává pouze starší a levnější bydlení (Valentová, 2005, s. 310-313).

Klíčová o těchto levnějších bytech pro sociálně slabé mluví následovně: „nemovitosti, které plní v českých městech více či méně oficiální funkci „ubytoven pro neplatiče“ či „holobytů“, a které jsou v majetku obce, se často nacházejí v technicky a hygienicky nevyhovujícím stavu; „jedná se o staré a nedostatečnou péčí města zdevastované obecní domy z období urbanizace a průmyslového rozvoje“ (Klíčová 2004, cit. dle Růžička 2011, s. 281). Podle Růžičky je příčinou nízká investice do infrastruktury vyloučených lokalit, do kterých se mnohdy neinvestovalo spoustu let, což je výrazem nízké angažovanosti samosprávy v tomto ohledu. Ta raději investuje do jiných lokalit, než jsou ty vyloučené. Důsledkem je nízká kvalita bydlení, u kterého často chybí i základní prvky (např. sporák nebo dveře), a dále například nedostatek obchodů, pracovních příležitostí nebo dopravní infrastruktury v dané lokalitě. V těchto bytech navíc mnohdy žije mnohonásobně více osob, než pro jaký byly postaveny. Státní správa často

dělá v domě jednoduché přestavby, díky kterým rozdělí byty na více menších bytů a levně tím „zvětší“ kapacitu. V jednom takovém bytě pak žije početná rodina. Růžička však zdůrazňuje, že toto přeplnění bytových jednotek ve vyloučených lokalitách není prvotní příčinou jejich zdevastování, protože tyto byty byly zdevastované ještě dříve, než v nich začali bydlet jejich nynější obyvatelé, což jsou dnes hlavně Romové, a to právě kvůli nízkým investicím. Navíc zmiňuje rozhovory s příslušníky městské správy, kteří říkají, že daní obyvatelé jsou v takových podmínkách spokojeni, nebo že by měli být rádi, že mají kde bydlet. Tím se však městské správy podle Růžičky dopouští bránění v integraci obyvatel vyloučených lokalit a posilují segregaci Romů, protože kvůli jejich jednání je pro tyto obyvatele těžší plně se zapojit do sociálního a ekonomického života majoritní společnosti. Předpokládá se, že zdevastované bydlení, které je jedním z faktorů jejich exkluze, dále reprodukuje jejich sociální a ekonomickou situaci. Zodpovědnost za tyto činy mají podle Růžičky nejen ti členové lokální samosprávy, které na nich aktivně pracují, ale i ti členové, kteří o těchto činech vědí, ale nic nedělají. Jako příklad takového jednání označuje třeba samosprávy Kladna, Ústí nad Labem, Vsetína nebo Chomutova (Růžička, 2011, s. 275-290).

Problematický však není pouze stav domů sociálního bydlení, ale i jejich geografická poloha. Pokud se lokalita vyskytuje na periferii státu, tedy v místech vzdálených od lokálních center (*mikroregionálních sídelních středisek*), jakým jsou třeba v Jihočeském kraji České Budějovice, je o to těžší pro obyvatele lokalit v periferiích využívat zdroje, jako je například zaměstnání nebo doprava, které lze najít právě v centrech, (Kubeš, Kraft, 2011, s. 825-826). Zároveň jsou tu však tendence k sociální exkluzi překvapivě koncentrovány výrazněji na vnitřním území státu než v odlehlých lokalitách podél státní hranice. Jde o tzv. *vnitřní periferie*. Tyto periferie se často vyskytují na hranicích vnitřního územního rozplánování, jako jsou hranice krajů, hranice regionů a hranice měst (Müller & Musil, 2008, s. 330-333). Podle Sýkory „výrazná rezidenční segregace pomáhá prohlubovat existující sociální rozdíly a nerovnosti a společnost dále rozdělovat na skupiny s výrazně odlišným postavením, hodnotami, zájmy a způsobem života“ (Sýkora, 2010, s. 51).

3.1 Jednotlivé případy

Podle Matouška je v České republice „patrný rozdílný přístup k jednotlivým romským lokalitám - zatímco v některých probíhají rozsáhle sociální programy řady institucí, v jiných lokalitách jsou problémy dlouhodobě ignorovány“ (Matoušek, 2014, s. 215). V rámci řešení je tedy věnována pozornost příkladům působení jednotlivých regionálních politik ve vyloučených lokalitách a jejich rozdílech na konkrétních případech.

První příklad působení místní samosprávy je z Brna, kde se nachází městská část Zábřadovice, která je označena jako vyloučená lokalita. Podle Brožovičové se město snaží o revitalizaci této lokality, jejímž výsledkem však není pozvednutí životní úrovně místních obyvatel, nýbrž proces gentrifikace, kdy jsou místní obyvatelé z ekonomických a pracovních důvodů nuceni se z lokality odstěhovat, přičemž jejich místo následně zaujímá střední třída, která je schopna se v revitalizované městské části uživit (platit nájem, najít si zaměstnání). „Strategie města je častým terčem kritiky ze strany neziskových organizací, které tvrdí, že čerpané finanční prostředky, které měly původním obyvatelům pomoci, naopak urychlují a podporují proces gentrifikace. Neziskové organizace často správu města obviňují, že jejím cílem je „revitalizace“ lokality, tedy fyzická obnova domů, přičemž sociální stránka je pro město druhotná. Pro město je tedy proces gentrifikace, tedy změny skladby obyvatel v lokalitě, přípustným řešením sociálního vyloučení a setrvání stávajících rezidentů v lokalitě a projekty zaměřené na sociální pomoc tvoří jen marginální část strategie města. Naopak opravené domy jsou motivací pro usazování nových obyvatel (*gentrifiers*) v lokalitě. V tomto směru dochází k naplnění definice exkluze podle Gerlindy Šmausové, která mluví o kolonizování prostoru prostřednictvím fyzického nebo symbolického násilí“ (Brožovičová, 2017, s. 31). I přes značnou kritiku však město navázalo spolupráci s neziskovým sektorem a začalo také čerpat dotace EU v oblasti sociálního bydlení zahrnující opravu bytů a volnočasové aktivity v lokalitě, což je hodnoceno pozitivně (Brožovičová, 2017, s. 31).

Jednu ze strategií lokální samosprávy, jak se vypořádat s vyloučenou lokalitou, můžeme dále vidět v Litvínově na příkladu sídliště Janov. Když se po sametové revoluci do domů původně určených pro zaměstnance dolů, továren a obyvatele vesnic zbouraných kvůli těžbě začali stěhovat Romové, což zapříčinilo odchod mnoha původních obyvatel sídliště, město, které do té doby panelové domy vlastnilo, začalo byty hromadně rozprodávat do soukromého vlastnictví v naději, že původní obyvatelé na sídlišti udrží, což se však z velké části nestalo. Výsledkem bylo, že místo starousedlíkům tak město byty prodalo soukromým realitním firmám a vnějším soukromým osobám. Tito noví vlastníci následně začali pronajímat byty dalším Romům původně z jiných měst, zejména těm sociálně slabším, kteří měli dluhy z nájmu. Podmínkou pro nové nájemce bylo splacení pohledávek a předání jejich původních bytů právě těmto realitním firmám a soukromým osobám, přičemž původní byty nájemců často byly s regulovaným nájmem. Smlouva na byt v Janově pro nové romské obyvatele bývá většinou na dobu tří měsíců (Benešová & Křížková, 2010, s. 124). Proměnu sídliště špatně snášejí ti původní obyvatelé, kteří zde ještě zůstali, jelikož noví sousedé jsou kulturně a chováním

odlišní, mají odlišný životní styl a často jsou sociálně slabší, s čímž se pojí rozvoj kriminality, lichvy či vyšší počet drogově závislých. Během let tak napětí mezi dvěma skupinami obyvatel Janova rostlo, na což však lokální samospráva, která již na sídlišti nevlastní žádný byt, nijak nereagovala. To se zlomilo až při vyhocení sporů obyvatel v roce 2009. Ten obsahoval konflikt s vytvořením lokální domobrany, zapojením neonacistů a také velkým zájmem médií. Jako opatření zvýšilo město aktivitu policie v lokalitě a kontrolu přestupků romských obyvatel (Benešová & Křížková, 2010, s. 127). Dále byl zřízen tzv. „osadní výbor“ na popud starousedlíků a také byla naplánována rekonstrukce domů, což však bylo konzultováno pouze s původními obyvateli sídliště. Rovněž na sídlišti existuje množství neziskových organizací a celkem jedenáct terénních sociálních pracovníků, z čehož pět je zřizováno městem (Benešová & Křížková, 2010, s. 129-130).

Strategii rozprodávání městských bytů ve vyloučené lokalitě lze vidět i v Přerově. Jde o lokalitu u místního vlakového nádraží (ulice Kojetínská a Tovačovská). Staré chátrající činžovní domy dříve využívané pracovníky železnic, nyní obývají Romové. Město tyto byty určilo neplatičům (Janků, 2010, s. 131). Obyvatelé mají pouze krátkodobé smlouvy a očekávají, že budou vystěhováni, protože město byty postupně rozprodává. Kam budou Romové přesunuti, není známo. Zároveň zde působí neziskové organizace a také *Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách Úřadu vlády ČR*, který působí podle závazku vlády k „vytvoření komplexního programu umožňujícího integraci Romů a zabraňující sklonu k jejich sociálnímu vylučování,“ a k: „vytvoření nástroje k zajišťování komplexních služeb při předcházení sociálnímu vyloučení na lokální úrovni“ (MPSV, 2008). Cílem odboru „je transformace romských sociálně vyloučených lokalit, která povede buď k jejich zániku, anebo alespoň k podstatnému zlepšení kvality života v těchto lokalitách, kde značná část místních obyvatel získá přístup ke vzdělání, začne pracovat a dosáhne na lepší bydlení. Konečná podoba Agentury vznikla v úzké spolupráci představitelů státní správy, krajských a místních samospráv, zástupců romské komunity, podnikatelské sféry, expertů na romskou problematiku, zástupců ministerstev, neziskového sektoru, členů Rady vlády pro záležitosti romské komunity, zástupců Svazu měst a obcí a Asociace krajů“ (MPSV, 2008). Na příkladu vyloučené lokality v Přerově je však vidět nesoulad celostátní politiky s komunální politikou.

Částečně podobný příklad lze najít i na Jesenicku v Olomouckém kraji, kde v různých vesnicích můžeme nalézt řadu menších vyloučených lokalit s převážně romskými obyvateli. Ač se mnoho z nich na Jesenicko přistěhovalo z důvodu levnějšího bydlení a dluhů, část z nich pochází z pavlačového domu z centra Vsetína, odkud byli i za podpory města vystěhováni právě

na Jesenicko (Janků, 2010, s. 141). Město Vsetín tedy má do jisté míry podíl na vytvoření vyloučené lokality na Jesenicku, přičemž cílem tohoto jednání města byla likvidace vyloučené lokality uvnitř Vsetína.

Ve Slaném ve Středočeském kraji existuje hned několik vyloučených lokalit. Město však v těchto lokalitách vlastní pouze jeden dům, zbytek je majetkem soukromých vlastníků. Zároveň město nedisponuje žádnými sociálními byty. Situace je tedy velmi špatně řešitelná. V roce 2019 se město rozhodlo zrekonstruovat několik bytů za účelem sociálního bydlení (ESF, s. 16-17). Zda byla rekonstrukce úspěšně dokončena však není jasné, jelikož na webových stránkách není o dokončení zmínka. Pouze se zmiňuje příspěvek z roku 2019 o probíhající rekonstrukci¹.

Další taktiky popisuje ve své práci Černušáková, podle které se města jako Karviná, Ústí nad Labem, Most nebo Ostrava-jih v roce 2019 uchýlila k omezování sociálních dávek v problémových stigmatizovaných čtvrtích, které jsou označovány jako ty s výskytem „sociálně nežádoucích jevů“ a které jsou převážně obývány Romy. Černušáková dále píše, že „v posledních několika letech se úřady v několika evropských zemích stále častěji zaměřují na obyvatele stigmatizovaných čtvrtí. Dánsko, Itálie a Česká republika patří mezi země, které přijaly různá politická opatření, od odepření dávek obyvatelům určitých oblastí až po rozsáhlé vystěhovávání nebo plány na demolici veřejných bytů. Ačkoli zastánci těchto opatření argumentují potřebou „chránit právo a pořádek“, jejich politiky jsou zaměřeny na komunity, které jsou rasově označovány jako přistěhovalecké, romské nebo muslimské, a zjevně porušují právní předpisy o rovnosti“ (Černušáková, 2020, s. 47). Další taktikou je pak udělování dávek pouze s podmínkami, jako je například pravidelná kontrola domácností příjemců. Stát tak kombinuje represivní a sociální opatření (Černušáková, 2020, s. 48).

3.2 Pohled MPSV

V roce 2014 Ministerstvo práce a sociálních věcí vypracovalo dokument *Strategie sociálního začleňování* na rozmezí let 2014 – 2020, kde se píše, že základním nástrojem pro sociální začleňování osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených je sociální práce (MPSV, 2014, s. 17), zároveň však upozorňuje na její nedostatečnou dostupnost. Ta „vyplývá z nedostatečného lokálního plánování sociálních služeb, které nereaguje na nepříznivé sociální události, které jsou identifikovány na příslušném území“ (MPSV, 2014, s. 27). Jako rizika pro sociální inkluzi se zde uvádí například špatný systém financování

---

¹ <https://www.meuslany.cz/socialni%2Dbydleni%2Dve%2Dmeste%2Dslany/d-46913>

sociálních služeb, velké rozdíly mezi kvalitami jednotlivých služeb, nedostatek sociálních pracovníků, nevyjasněné pracovní kompetence sociálních pracovníků, stejně jako nesystematičnost jejich práce, nedostatečná nabídka služeb a také špatná koordinace mezi všemi aktéry, kteří se inkluzi věnují. Účinnost a rozsah sociální práce je navíc odlišný podle situací v jednotlivých lokalitách, přičemž lokální podmínky se tvoří hlavně skrze postoj místních samospráv k důležitosti sociální práce, personálními možnostmi sociálních pracovníků a rozdílnými rozvojovými plány samospráv, které jsou naplánovány na různou dobu a počítají se spoluprací s různými aktéry (MPSV, 2014, s. 18, 19, 27). Tento problém má následně dopad na nezaměstnanost, vzdělání i bydlení ve vyloučených lokalitách.

MPSV reagovalo na nedostatky v oblasti integrace sociálně vyloučených a prevence před sociálním vyloučením vytvořením mnoha pomocných programů, mimo jiné k podpoře sociální práce, zaměstnání, vzdělání i bydlení, o kterých se zmiňuje například ve *Zprávě o plnění opatření Strategie sociálního začleňování 2014–2020 za rok 2020*.

V oblasti podpory bydlení pro sociálně ohrožené se ve zprávě zmiňují dotace na vznik nájemních bytů a jejich rekonstrukce, případně vznik společného sociálního bydlení a motivační nástroje pro soukromé vlastníky k podpoře vzniku tohoto bydlení, prevenci ztráty bydlení skrze poradenství a také prevenci před tím, aby se ze sociálního bydlení stala vyloučená lokalita. Toto bydlení tedy musí splňovat stavební předpisy, standartní vybavení „(byt bude vybaven umyvadlem, sprchou nebo vanou, WC, kuchyňskou linkou, varnou deskou a troubou)“ (MPSV, 2020, s. 112), lokalita „v zastavěném nebo zastavitelném území podle územního plánu“ (MPSV, 2020, s. 112), která by byla občansky vybavená, zároveň nevedla k územnímu vyloučení a s dostupností veřejné dopravy (MPSV, 2020, s. 102-107, 110-112). Budování tohoto bydlení má údajně na starost Politika územního rozvoje ČR, nicméně ve zprávě se rovněž zmiňuje, že „Územní plánování nemá nástroj, kterým by mohlo „analyzovat hlavní mechanismy, jimiž k sociální segregaci dochází, zvažovat existující a potenciální důsledky“ ani nástroj, kterým by navrhovalo „řešení, vhodná pro prevenci nežádoucí míry segregace nebo snížení její úrovně“. Uvedené je mimo rámec a možnosti územního plánování“ (MPSV, 2020, s. 111). Následně si můžeme ve zprávě přecíst, že „sociální práce je velmi žádoucí, ne-li nezbytná pro udržení nabytého bydlení“ (MPSV, 2020, 113), v rámci čehož vláda poskytuje sociálním organizacím sbírky metodiky sociální práce v oblasti bydlení (MPSV, 2020, s. 113).

V rámci podpory regionů v řešení sociálního vyloučení na lokální úrovni zaměřené zejména na ty lokality, které jsou sociálním vyloučením nejvíce ohroženy, je cílem „zajistit odpovídající podporu regionům k vytváření sociálně začleňujících politik – metodickou, personální, finanční“ (MPSV, 2020, s. 159), přičemž cílem je „pomoc územním samosprávám při začleňování sociálně vyloučených obyvatel a při řešení palčivých problémů zejména v oblasti bydlení, nezaměstnanosti, dluhového poradenství, zdraví, bezpečnosti, a také v oblasti komunitní a sociální práce“ (MPSV, 2020, s. 163). Součástí je kromě podpory spolupráce místních aktérů věnujících se sociálnímu vyloučení, metodologického poradenství místním samosprávám a inkluzivnímu vzdělávání (např. v rámci projektu Agentura) také vznik sociálního bydlení. V případě přidělování bydlení jsou samosprávy podrobovány kontrole kvůli možné diskriminaci žadatelů, nicméně samosprávy údajně nejsou nuceny vydávat pravidla pro přidělování obecních bytů, protože k tomu vláda nemá pravomoc (MPSV, 2020, s. 167-171).

V rámci podpory sociální práce podle zprávy MPSV posílilo komunikaci mezi ministerstvem, obcemi a kraji pomocí tzv. *Metodických dnů*, kdy se sdílí aktuální problémy, dále podporuje metodiky a techniky sociálních pracovníků například skrze konzultace a také posílilo kompetence sociálních pracovníků z obecních úřadů. Dále je tu pak podpora aktivit nestátních neziskových organizací věnujících se začleňování romské menšiny lokálními samosprávami a příprava těchto organizací na čerpání dotací z EU a síťování výskytu těchto organizací. Samosprávy by také měli zajišťovat profesionalitu sociálních pracovníků (MPSV, 2020, s. 12-16). Dále se ve vztahu k sociální práci ve zprávě píše, že „Sociální práce s klienty systému pomoci v hmotné nouzi je nutnou součástí řešení jejich nepříznivé situace, spolupráce sociálních pracovníků, obcí a ÚP ČR je nezbytnou podmínkou prevence sociálního vyloučení.“ (MPSV, 2020, s. 167) a také, že „ÚP ČR se sociálními pracovníky obcí spolupracují ve smyslu nalézt společné řešení pro klienta (MPSV, 2020, s. 167). „V rámci projektu "Systémové zajištění sociálního začleňování“, reg. číslo: CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/000060 poskytuje Odbor sociálního začleňování (Agentura) MMR metodickou a poradenskou podporu samosprávám při mapování problémů sociálně vyloučených lokalit a jejich obyvatel a zároveň je provází celým procesem nastavení nových, odpovědnějších a efektivnějších sociálních politik. Základním principem spolupráce je ustanovení tzv. lokálních partnerství, kde jsou na základě společných jednání zkoumány potřeby všech zúčastněných stran, zajištěno sdílení příkladů dobré praxe a zkušeností mezi jednotlivými lokálními aktéry (neziskové organizace, sociální odbory, vedení města apod.). Agentura klade důraz na vzájemnou informovanost, podporu a síťování. Na základě těchto společných jednání, kde mohou zaznívat podněty

a připomínky všech relevantních aktérů, jsou adekvátně nastavovány a přijímány nové postupy a rozhodovací procesy, které pak mohou účinněji sloužit k prevenci, či dokonce až eliminaci nepříznivé sociální situace jednotlivců a rodin.“ (MPSV, 2020, s. 168).

Samostatnou kategorií je pak ve zprávě rovné zacházení a rovné příležitosti pro všechna etnika, pohlaví a sexuální orientaci. Jde o „uplatňování zásady rovného přístupu ke všem zdrojům, právům, zboží a službám ve všech politikách týkajících se osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených (rozlišování zavinění a nezavinění, případně míry zavinění pro účely poskytnutí podpory je třeba odmítat jako protiprávní)“ (MPSV, 2020, s. 156) a to například konkrétně v oblasti přístupu k sociálnímu bydlení, zdravotnictví.

3.3 Kritika vládních opatření

Například Gabal a Víšek považují současná státní řešení této problematiky za „brzdící“ a nesystematická, přičemž vůbec neřeší stránku etnického soužití a diskriminace. Není zde podpora rozvoje romské kultury a jejich kulturní integrace do majoritní společnosti, která by umožnila stanovení dosažení stálého zaměstnání a mzdy jakožto cíle romských rodin, a není zde ani podpora vzájemného etnického soužití. „Převzetí odpovědnosti za vlastní život nenastává ihned a bez podpory. Jde o komplexní proces, který vyžaduje podporu a postupné narůstání udržitelnosti. Schopnost vřazení se do majoritní společnosti a schopnost majoritní společnosti přijmout tyto jednotlivce a rodiny jsou důležitými součástmi integrace v mobilitním smyslu“ (Gabal, Víšek, 2010, s. 7-8). Dále pak dodávají, že „přijímané koncepce integrace se dlouhodobě potýkají s bariérou resortnosti přístupu a s neochotou jejich implementace na regionální a lokální úrovni. Z těchto důvodů nedocházelo k jejich projasňování směrem k praktické realizovatelnosti“, přičemž mnoho politiků, hlavně lokálních, tuto problematiku bagatelizuje, manipuluje s fakty a spíše než skutečné dělá pouze populistické kroky. Problematika pak bývá obětí předsudků a špatné informovanosti (Gabal, Víšek, 2010, s. 17). Dalšími autorkami, které kritizují přístup státu, jsou Vacková a Galčanová. Ty říkají, že obyvatelé vyloučených lokalit se potýkají s úřady, které hledí na jejich etnicitu jakožto na jeden z možných důvodů jejich situace, přestože tyto úřady by měly být neetnizované. Mezi takovými úřady jsou i ty, které mají na starost inkluzi, nicméně skrze etnizaci správy území provádějí pravý opak. „Až na výjimky zástupci samospráv a státní správy neuvádějí jako příčinu problémů obyvatel sociálně vyloučených lokalit jejich životní podmínky a sociální prostředí. Naopak téměř vždy tyto příčiny spatřují v osobnostních charakteristikách, či případně přímo v etnicitě těchto obyvatel“, přičemž členové samosprávy dále označují Romy za zloděje a nepřizpůsobivé, kteří si myslí, že jejich problémy za ně vyřeší někdo jiný (Vacková et al.,

2011, s. 646)“. Rovněž z výsledků analýzy EU vyplývá, že vláda České republiky neodstraňuje předpoklady sociálního vyloučení příliš účinně. Doslova v ní zaznívá: "Důrazně doporučujeme českým politikům, aby zahájili veřejnou diskusi o redesignu a modernizaci institucionálního, organizačního a finančního uspořádání služeb sociální prevence. Měly by být více individuálně zacílené a lépe organizované v oblastech s přetrvávajícím sociálním vyloučením, kumulací jeho předpokladů a vyššími riziky. Současné podoby programů sociální politiky je dostatečně neredukují ani neodstraňují" (Kovářová & Vaverek, 2021, s. 186).

Podle analýzy GAC je problém sociálního vyloučení v České republice možné částečně řešit *Operačním programem Lidské zdroje a zaměstnanost*, který je placen z Evropských fondů a podporuje projekty určené k sociální inkluzi a to hlavně inkluzi obyvatel romských vyloučených lokalit. Nicméně „jejich efektivitu výrazně podvazuje to, že nejsou podpořeny politikami měst“. Za problémový považují autoři analýzy také přístup cílové skupiny, která se například často stěhuje a je těžké tak analyzovat její situaci. Nepříznivě působí také hospodářská krize a společenská zaměřenost proti cílové skupině. Naopak pozitivně autoři vnímají spolupráci s neziskovým sektorem (GAC, 2015, s. 31 a 89). O tom, že neziskový sektor je v řešení této problematiky důležitý, hovoří i Gabal s Víškem. „Otázka finanční podpory neziskového sektoru v podmínkách vstupu do finanční a hospodářské krize má v řešení problému vysokou prioritu a značnou urgentnost, protože i zde může neziskový sektor vytvářet pracovní příležitosti pro značný počet lidí a to v regionech, které budou nezaměstnaností zatíženy nadprůměrně. Proto má smysl hledat možnosti podpory dobrovolnictví, částečných úvazků, příležitostných prací i pro nezaměstnané a vtahovat do řešení problému daleko širší okruh lidí, které jsou NNO schopné zorganizovat a „kvalifikovat““ (Gabal, Víšek, 2010, s. 50). Dále se zmiňují, že je důležité, aby neziskový sektor pracoval ve spolupráci s místní samosprávou a také s obyvateli. Pokud nebude neziskový sektor s jasným cílem státně podporován, nebude možné problematiku doopravdy řešit a neziskové organizace budou pouze zmírňovat dopady neřešené problematiky. (Gabal, Víšek, 2010, s. 50). Spolupráce státu a neziskového sektoru probíhala například v již zmíněném případě brněnské městské části Zábřadovice, kde se tato spolupráce, do níž zde spadali i samotní obyvatelé, i přes kritiku některého počínání města vyplatila a za podpory evropských fondů byly například v lokalitě rozšířeny možnosti volnočasových aktivit, nebo „oprava veřejných prostranství, které by za jiných okolností byly považovány za nadstavbové“ (Brožovičová, 2017, s. 31).

Podobnou synergii třech stran a také jedním z nejčastěji zmiňovaných možných řešení je *komunitní plánování sociálních služeb*, tedy participace lokální vlády, která je zadavatelem

obnovy vyloučených lokalit na svém území, dále poskytovatelů prostředků k této obnově a také uživatelů zosobněných obyvateli daných vyloučených lokalit. Na příkladu obce, kterou autorky Havlíková a Hubíková studovaly, však můžeme vidět problémy této participace. V dané obci byli údajně obyvatelé vyloučených lokalit v jednání o obnově upozadřováni a zároveň sami neměli podle zdrojů dostatečnou znalost problematiky inkluze, což vyústilo v neaktivnost obyvatelů v rámci participace. (Havlíková & Hubíková, 2007, s. 17-26). Podobný problém je popsán i ve výsledcích analýzy GAC „Z hlediska sociálních služeb má však komunitní plánování určitá omezení, která pracovníci NNO v praxi výrazně pocíťovali. Je to zejména nízké zapojení přímé cílové skupiny – obyvatel SVL – do procesu formulování a řešení problémů. Respondenti také kritizovali nedostatek zpětné vazby, u uskutečněných jednání pak neúčast představitelů institucí, jejichž činnost s řešeným problémem významně souvisela, takže diskuse byla značně ochuzená. Sociální pracovníci si v rozhovorech stěžovali i na přílišný formalismus těchto jednání nebo na pouhé připomínkování materiálů korespondenční formou bez jasné zpětné vazby o osudu svých připomínek. Respondenti též v některých případech vyjadřovali kritický názor k činnosti samospráv, které mají tendenci prezentovat hlavně pozitivní hlediska a úspěšné příklady sociální práce“ (GAC, 2015, s. 89-90). Dalším nedostatkem pak je, že komunitní práce je placena z grantů úřadu vlády České republiky, které jsou časově omezené. Navíc komunitní plánování není přesně metodicky a legislativně definované (Gojová et al., 2021, s. 1003).

4 Shrnutí řešerše

Je vidět, že otázka bydlení ve vyloučených lokalitách je tématem hlavně pro lokální samosprávu, přičemž různé samosprávy mají různá řešení tohoto problému. Na některých místech se problém řeší jednoduchými přestavbami, což ale nemívá efekt na zkvalitnění obydlí ani na vztahy mezi sociálně vyloučenými a majoritní společností, jde spíše o prosté navýšení kapacity budovy. Na jiných místech se naopak samospráva vydala cestou celkové renovace lokalit, což ale zvyšuje cenu nájmu a obyvatelé těchto lokalit se tak často stěhují pryč a jsou nahrazováni bohatší vrstvou. Ač existují příklady, kdy se sociálně vyloučení z renovované lokality přestěhovali na místo, které jim samospráva nabídla jako náhradní bydlení, výsledkem je pouze vytvoření či posílení vyloučené lokality na jiném místě. Další strategií je rozprodání bytů v lokalitách do soukromého vlastnictví za účelem zmírnění nárůstu počtu sociálně vyloučených obyvatel v těchto lokalitách, což se však neukázalo jako platné, jelikož nový soukromí vlastníci dále ubytovávají sociálně vyloučené za účelem osobního profitu. Na jiných

místech se pro obyvatele staví nové sociální bydlení s regulovaným nájmem, nicméně sociálně vyloučení si často nemohou dovolit ani toto bydlení.

Ve vládních dokumentech se hovoří o tom, že zásadní pro zlepšení situace sociálně vyloučených je sociální práce, která je však v současnosti nesystematická, špatně financovaná, bez přesně vymezené působnosti a pro sociálně vyloučené často nedostupná, a to z důvodu rozdílných situací v jednotlivých regionech, jak co se týká problematiky, tak toho, za jak důležitou považují místní samosprávy působení sociální práce, či jak se staví k problematice celkově. Jako řešení nabízí poskytování metodik pro obecní úřady a sociální pracovníky a podporu neziskových organizací (např. skrz fondy EU), dále pak stavbu nájemního a sociálního bydlení a rekonstrukce již existujících sociálních bydlení tak, aby splňovala řádnou občanskou vybavenost. Jak již však bylo zmíněno, nové sociální bydlení je často mimo finanční možnosti sociálně vyloučených obyvatel a rekonstrukce starých bydlení ne vždy řeší nedostatečnou občanskou vybavenost. Při přidělování sociálního bydlení rovněž není zcela jasné, zda nedochází k diskriminaci některých zájemců. Vláda na celostátní úrovni nemá pravomoc kontrolu výběru po samosprávách vynucovat. To potvrzuje i fakt, že podle zprávy MPSV není uplatňování zásady rovného přístupu ke zdrojům pro všechny plněno. Ve zprávě se dokonce píše, že *Politika územního rozvoje ČR*, která má nové sociální bydlení na starosti, nemá prostředky a pravomoc, aby problematiku bydlení efektivně řešila.

Vláda je za své kroky kritizována. Zaznívá, že práce vlády je neefektivní a hlavní bariérou je nekoordinovanost celostátní a regionální politiky, přičemž ta regionální není problematiku ochotna dostatečně řešit a její působnost často podléhá populismu a diskriminaci. Někteří autoři proto vidí budoucnost řešení problematiky spíše v působení neziskových a sociálních organizací a provázání jejich činností jak s lokálními samosprávami, tak s obyvateli. Jedná se o tzv. *komunitní plánování služeb*, i ta má však svá rizika, mezi kterými je například nízká participace obyvatel, kteří se zároveň v jednáních mohou cítit podřadní, což může být způsobeno například nekvalifikovaností těchto obyvatel v rámci řešení problematiky, nebo nízký zájem samospráv, jejichž působení je však v jednáních zásadní.

5 Výzkum

Následující část se bude věnovat rozhovorům se členy neziskových organizací věnujících se sociálnímu vyloučení v oblasti bydlení v rámci města Prahy, které bylo do výzkumu vybráno jakožto místo s největším zalidněním a největším počtem neziskových organizací v České republice, nicméně o vyloučených lokalitách zde není mnoho informací. Rozhovory byly provedeny s šesti zaměstnanci ze šesti neziskových organizací působících v Praze, jimiž jsou *Platforma pro sociální bydlení*, *Člověk v tísni*, *Neposeda z.ú.*, *Nájemní agentura Praha* a *Armáda spásy*.

Cílem rozhovorů je popsat a zhodnotit spolupráci a komunikaci mezi neziskovým sektorem a vládními subjekty, jako je magistrát města, správa městských čtvrtí či celostátní politika v oblasti inkluze vyloučených lokalit a lidí v bytové nouzi obecně v rámci Prahy. Výsledky jsou následně porovnány s výsledky řešerše. Vyústěním je popis situace vyloučených lokalit a lidí v bytové nouzi v Praze, průběhu pomoci, která je zprostředkovávána dohromady státní a neziskovou sférou, a její zhodnocení členy neziskového sektoru a také porovnání situace v Praze s dosavadní situací v rámci České republiky obecně, která vychází z řešerše.

5.1 Výzkumné otázky

Výzkum probíhal formou osobních kvalitativních rozhovorů. Otázky směřovaly jak na působení státu, tak na působení samotné organizace v oblasti vyloučení z bydlení a spolupráci těchto sektorů, a dále na popis situace v Praze, hodnocení efektivity práce a vhodná řešení či kritiku a témata vyplývající z řešerše.

Samotné otázky znějí následovně:

1. Čím se zabýváte? Co je náplní práce vaší organizace v oblasti sociálního vyloučení (bydlení)?
2. Spolupracujete se státem / s lokální samosprávou? Jak?
3. Je spolupráce se státem důležitá?
4. Jak hodnotíte efektivitu vaší práce a práce státu? Jaké strategie vaše organizace používá a jaké používá stát?
5. Víte o nějakých vyloučených lokalitách v Praze?
6. Jaká je situace v Praze v oblastech vaší působnosti?

7. Je podle vás situace v Praze nějakým způsobem specifická – odlišná od situace v jiných oblastech v ČR?
8. Je bydlení s regulovaným nájmem dostupné pro všechny?
9. Je *komunitní plánování sociálních služeb* účinným prostředkem ke zlepšení situace sociálně slabších?
10. Je působení neziskových organizací v problematice sociálního vyloučení nesystematické?
11. Je rozdíl mezi působením celostátní politiky a politiky lokálních samospráv v problematice sociálního vyloučení?
12. Existuje nějaký nejčastější důvod, proč se lidé dostávají do tísně v oblasti bydlení?
13. Změnili byste něco na své práci nebo na práci státu?
14. Co je podle vás nejlepším řešením problému?

Otázka 1. slouží obecnému představení dané organizace a její práce. Otázka 2. se věnuje popisu vztahu a spolupráce mezi státem potažmo městem a neziskovým sektorem. Otázky 3. a 4. se snaží popsat, jakou váhu a důležitost respondenti přikládají spolupráci se státem/městem, jak samotná spolupráce probíhá a jak je podle respondentů efektivní. Otázka 5. má za cíl zmapovat situaci vyloučených lokalit v Praze a otázka 6. dále mapuje současnou situaci v oblasti bydlení v rámci konkrétní působnosti dané organizace. Otázka 7. se zaměřuje na specifika Prahy v oblasti bydlení a její odlišnosti od zbytku České republiky. Otázka 8. je zaměřena na názor respondenta na kritiku státu ohledně toho, zda si lidé v bytové nouzi skutečně nemohou bydlení s regulovaným nájmem dovolit, jak zaznělo v rešerši literatury. Otázka 9. rovněž reaguje na výsledky rešerše literatury, kde mnozí autoři zmiňují *komunitní plánování sociálních služeb* jako jakési ideální řešení bytové problematiky a zjišťuje názor respondentů na to, zda tomu tak podle nich skutečně je. Otázka 10. dále reaguje na kritiku neziskových organizací ze strany státu, kdy se v dokumentu *Strategie pro sociální začleňování 2014-2020* uvádí práce neziskových organizací jako nesystematická s rozdílnou kvalitou, otázka má tedy za cíl reakci respondenta na tuto kritiku. Otázka 11. se věnuje popisu členění působnosti vlády/města v oblasti bydlení. Otázka 12. má za účel popsat problémy klientů a zdroj jejich situace. Otázkám 13. a 14. jde na závěr o reflexi respondenta na práci organizace a řešení problematiky a o jeho názor, jaké řešení by podle něj bylo nejlepší. Otázky mohly být v během rozhovoru

pokládány v různém pořadí, některé nemusely být pokládány vůbec, pokud odpověď na ně zazněla v rámci jiné otázky a zároveň mohly být pokládány doplňující otázky, pokud nebyla odpověď dostačující.

Na základě odpovědí bylo vytvořeno 9 kategorií, které shrnují nejdůležitější témata. Kromě působnosti organizace, spolupráce se státem, vyloučených lokalit a názoru respondentů na vhodné řešení problému se zde také objevuje otázka bytů s regulovaným nájmem jakožto ověření, zda si je skutečně klienti nemohou dovolit, jak se zmiňovalo v rešerši, nesystematičnost neziskových organizací, jakožto jedné z vládních kritik působnosti neziskových organizací, komunitní plánování sociálních služeb, které mnozí autoři vnímají jako vhodné řešení, kategorie klientů neziskových organizací v oblasti bydlení, kteří se mohou u každé organizace lišit a také kategorie diskriminace, které se v literatuře ve spojení s vyloučením z bydlení často objevuje jako jedna z příčin. U Nájemní agentury Praha je navíc kategorie spolupráce s neziskovým sektorem, protože se jedná o organizaci pod záštitou magistrátu.

Kategorie:

1. Působnost organizace v oblasti bydlení
2. Spolupráce se státem/městem
3. Byty s regulovaným nájemným
4. Diskriminace
5. Komunitní plánování sociálních služeb
6. Nejlepší řešení problematiky
7. Vyloučené lokality v Praze
8. Nesystematičnost neziskových organizací
9. Klienti
10. Spolupráce s neziskovým sektorem (pouze u Nájemní agentury Praha)

6 Rozhovory

6.1 Rozhovor 1: Platforma pro sociální bydlení

1) Působnost organizace v oblasti bydlení:

- Platforma vznikla za účelem vytvoření a podpory zákona o sociálním bydlení a práce na systémovém ukončování bezdomovectví. Organizace funguje na úrovni pomoci státu a snaží se v rámci této problematiky změnit státní přístup a to například tak, že skrze pomoc městům vytváří systémy přidělování městských bytů. Zároveň je Platforma součástí *Iniciativy za zákon o podpoře v bydlení*.

2) Spolupráce se státem/městem:

- Se státem – platforma se snaží „lobbovat“ za zlepšení systému sociálního bydlení a předkládá státu studie a data a příklady dobré praxe a tím participuje na vytvoření zákonů. Nicméně na vytvoření toho systému se stále čeká a podle respondenta nebyly tři poslední vlády schopny jej vytvořit.
- S městem – Platforma se snaží pomoci městům vytvářet systémy přidělování městských bytů a ukončování bezdomovectví. Města o tuto pomoc však musí mít zájem, nejedná se tedy o automatickou spolupráci. Nicméně podle respondenta se v mnoha městech a obcích spolupráce daří. Součástí pomoci je například mapování lidí v bytové nouzi a komunikace o tématu s veřejností. Platformě se podařilo vytvořit pro správy analýzy vyloučení z bydlení, které zmapovaly počet lidí v bytové nouzi a ze kterého následně vycházela jak média, tak politici při tvorbě zákonů. Konkrétně v Praze se během minulého volebního období zvýšil počet sociálního bydlení a navázala se spolupráce s doplňkovou sítí, tedy následnou podporou pro klienty, aby si toto bydlení skrz neziskové organizace udrželi. Po změně vedení magistrátu však se však změnila pravidla pro přidělování městských bytů a byty téměř přestaly být přidělovány. Systém tedy podle respondenta do značné míry přestal fungovat a pro lidi v bytové nouzi je extrémně obtížné najít Praze sociální bydlení. Vůči této změně se vymezují neziskové organizace z doplňkové sítě a také samotná Platforma pro sociální bydlení. Důvodem této změny byl údajně názor, že se do sociálních bytů stěhovali problémoví lidé a narkomani. Zároveň respondent říká, že jakékoliv rozhodování v sociální oblasti budí politické kontroverze. Respondent si myslí, že pokud by určitý lokální politik začal všechna sociální bydlení poskytovat například lidem bez domova, už by nebyl znovu

do funkce zvolen. Proto je nutné pracovat na celostátní úrovni, aby bylo lokální uplatnění určité sociální politiky zákonná nutnost.

3) Byty s regulovaným nájemným:

- Na některých místech si lidé sociální bydlení nemohou dovolit, protože je pro získání městského bytu platí podmínka, že daný nájemce nesmí mít žádný předchozí dluh z nájmu, což se však mnoha lidí s bytovou nouzí týká, protože jim často z nějakého důvodu vypadl příjem, kvůli čemž se do bytové nouze dostali.

4) Diskriminace:

- Respondent se o diskriminaci nezmiňuje.

5) Komunitní plánování sociálních služeb

- Podle respondenta, je komunitní plánování sociálních služeb skvělé řešení, se kterým však sám nemá zkušenosti.

6) Nejlepší řešení problematiky

- V současné době je nejlepším řešením přijetí zákona o podpoře v bydlení. Dále je třeba, aby obce měly dostatečný bytový fond (mnoho z těchto bytových fondů bylo rozprodáno), aby spolupracovaly s neziskovými organizacemi, a důležitá je také osvěta o tématu. Ideálním, ale podle respondenta bohužel zatím nerealistickým, řešením by mělo být zákonem dané právo na bydlení. Zároveň je potřeba chápat kontext lokální politiky a konkrétní problémy jednotlivých obcí. Řešení problému může tedy být individuální v rámci každé obce.

7) Vyloučené lokality v Praze

- Podle respondenta jsou v Praze místa, kde se koncentrují lidé v sociální nouzi, s těmito místy ale nemá profesní zkušenost.

8) Nesystematičnost neziskových organizací:

- Koordinace mezi neziskovými organizacemi není podle respondenta špatná, ale ani perfektní. Práce neziskových organizací však závisí na Úřadu práce, který vyplácí sociální dávky, Odboru bytového fondu, který přiděluje byty, a na tom, aby vyplácení dávek a přidělování bytů fungovalo včas. V rámci neziskových organizací může podle respondenta dojít k problému předávání informací o klientovi, pokud klient využívá

více organizací, což může vyústit k opakování procedur. Některé informace o klientovi však mohou být důvěrné, a proto přenos informací nemusí být snadný.

9) Klienti

- Podle respondenta se klienti dostali do své situace například kvůli rozvodu, duševnímu onemocnění, dluhům.

6.2 Rozhovor 2: Člověk v tísní

1) Působnost organizace v oblasti bydlení:

- Registrované služby pro programy a odborné sociální poradenství, terénní programy, zabydlování klientů (v rámci projektu magistrátu)

2) Spolupráce se státem/městem:

- Se státem – pro organizaci je těžké lobovat za určité zákony, proto nelze o větší spolupráci v celostátní sféře mluvit. Politici nereagují na požadavky neziskových organizací přívětivě kvůli předsudkům a nepochopení situace sociálně ohrožených, kteří se často do své situace nedostali svou vinou.

S městem – město má v oblasti bydlení hlavní pravomoc. Každá městská část Prahy v oblasti bydlení svou politiku. Některé používají např. *komunitní plánování sociálních služeb* (např. Praha 5 a Praha 10). Hlavní působnost města spočívá v přidělování sociálního bydlení, na které je pomoc Člověka v tísní většinou odkázána (hledají také byty u soukromníků), které však současné městské zastupitelstvo pozastavilo. Přesto se některým městským částem částečně daří přidělovat byty ze svého fondu, nicméně nelze to říci o všech městských částech. Záleží to na přístupu jednotlivých městských částí

3) Byty s regulovaným nájemným:

- Mnoho lidí si ho stále nemůže dovolit, v Praze je to však pouze malé procento. Nicméně jeho dostupnost není dána pouze nájmem, ale také přístupem majitelů bytů, kteří někdy diskriminují určité nájemce. Nejdiskriminovanější skupinou jsou matky s dětmi (samoživitelky) nebo lidé se psem, následně Romové a obecně vícečlenné rodiny například kvůli hluku. Zároveň jde o skupiny, které do stavu tísně v oblasti bydlení dostávají nejčastěji. Konkrétně respondent uvádí příklad Romky, která i přes výbornou znalost českého jazyka a stálé zaměstnání nemohla najít byt s regulovaným nájmem, protože majitel bytu jí odřekl, nicméně až potom, co ji viděl osobně. Do té doby nic

nenasvědčovalo tomu, že by s jejím ubytováním mohl být problém. Respondent toto rozhodnutí přisuzuje právě diskriminaci. V současné době tato Romka bydlí v podobném bytě naprosto bezproblémově. Navzdory tomu se situace zlepšila v oblasti byrokratických úkonů, kterými musí žadatel o toto bydlení projít.

4) Diskriminace:

- Dle respondenta je diskriminace jak mezi žadateli o bydlení, tak o zaměstnání nebo v přístupu politické sféry k těmto osobám naprosto běžný jevem rozšířeným celém státě.

5) Komunitní plánování sociálních služeb

- Jeho funkčnost závisí na přístupu lidí, kteří ho vytváří, hlavně na politicích. V Praze tato funkčnost i přes snahu zaostává. Lze však sledovat vzestupnou tendenci.

6) Nejlepší řešení problematiky

- Respondentovi se líbí systém, který funguje v Berlíně, kdy za žadatele o sociální bydlení po splnění určitých podmínek zaručuje stát, který například v případě problémů doplácí nájem a garantuje tedy majiteli bydlení pravidelné vyplácení nájmu. Zároveň stát žadateli poskytuje sociální či zdravotní služby, pokud je to potřeba. Dále dává respondent za vzor systém ve Vídni, kdy každá obytná stavba, kterou developeri postaví, musí obsahovat určitý počet sociálního bydlení s regulovaným nájmem. To zároveň brání koncentraci sociální slabších obyvatel v určitém místě, a tedy i vytvoření vyloučených lokalit, jelikož tito obyvatelé jsou rozprostřeni po celém městě. Oba zmíněné systémy by respondent rád vytvořil i České republice.

7) Vyloučené lokality v Praze

- Jedna vyloučená lokalita se nachází v části Černý most v ulici Generála Janouška. Jedná se o dva panelové domy, kde jsou sestěhováni lidé se sociálními problémy. Tyto domy patří magistrátu. Z působení Člověka v tísní se ví o 5-6 „lokalitních domech“, nicméně reálně takovýchto domů je podle respondenta v Praze více. Člověk v tísní však nemá dostatečnou kapacitu pro to, aby lokality vyhledával sám v terénu.

Obyvatelé vyloučených lokalit trpí různými sociálními problémy spojenými s nedostatečným vzděláním, nízkým příjmem, dluhy, další kategorií jsou lidé po úrazu či v invalidním důchodu, kterým například není vyplácen důchod kvůli práci načerno. Dále jsou to lidé po ústavní výchově, s drogovou historií, bývalí bezdomovci

a diskriminované skupiny. Respondent se však ohrazuje vůči domněnce, že ve vyloučených lokalitách nutně bydlí neplatiči. Jedná se podle něj o předsudek reprodukováný politiky. Jde spíše o lidi, kteří z nějakého důvodu ztratí příjem a nevědí, kde vzít nové finanční prostředky. Jakmile se však zařadí do systému Housing First, přes které najdou bydlení, obvykle následně najdou i zaměstnání. Navíc jsou tu podmínky, že lidé žijící v magistrátním bydlení by neměli mít dluh nebo by měli mít uzavřený splátkový kalendář.

8) Nesystematičnost neziskových organizací

- V rámci Prahy podle respondenta rozhodně není pravda, že by neziskové organizace pracovaly nesystematicky. Pokud má město nebo kraj daný systém, který je v Praze více méně ustálen, neziskové organizace nemohou pracovat nesystematicky, protože se daným systémem musejí řídit. Navíc práce neziskových organizací podléhá kontrolám, tudíž si respondent nedokáže představit, že by pracovaly mimo dané standardy. Služby sociálních organizací jsou také placené městem či krajem. Pokud by tedy organizace nějakým způsobem fungovala, špatně je na samosprávě, ale podnikla kroky k nápravě.

9) Klienti

- Hlavně matky samoživitelky, početné rodiny a Romové.

6.3 Rozhovor 3: Neposeda z.s.

1) Působnost organizace v oblasti bydlení:

- V rámci několika působností provozuje organizace Neposeda projekt na podporu samostatného bydlení. Jedná se o evropský projekt. Respondentka tento projekt popsala jako „zlehčení přístupu k nájemnímu bydlení“, které obsahuje podporu klientů v hledání bydlení, garantování placení nájmu a učení klientů, jakým způsobem bydlet a jak si bydlení udržet. Spolupráce s klienty může být jak jednorázová, tak dlouhodobá. Klienti mohou mít problémy se samostatným bydlením, nebo jim může hrozit vystěhování.

2) Spolupráce se státem/městem:

- S městem – hlavně s jednotlivými městskými částmi. Například když se klient na organizaci obrátí s tím, že potřebuje pomoci v jednání s městskou částí, následně organizace s touto částí o daném klientovi komunikuje. Funkčnost vzájemné kooperace v Praze závisí na politice jednotlivých městských částí stejně jako na celostátní úrovni

jednání závisí na politice jednotlivých měst. Na některých místech je město partnerem projektu, jinde funguje město a projekt na sobě nezávisle a na některých místech podobné projekty vůbec neexistují. V rámci Prahy považuje respondentka komunikaci s městskými částmi za vcelku vstřícné s tím, že je podle ní vidět, že město se snaží svým obyvatelům pomoci. Vstřícnost je však o něco nižší, pokud klient není obyvatelem města. Nicméně nelze říci, že by jednání v rámci všech městských částí byla totožná. Například v Praze 7 již podobný projekt funguje, tudíž téměř není potřeba, aby zde tato organizace působila. V jiné části je naprosto opačná situace, kdy městská část příliš sociální bydlení nepodporuje, a tudíž téměř žádné sociální bydlení nevlastní. Zde tedy organizace také nepůsobí, ale ne proto, že by nebyla potřeba, ale protože této části nelze žádného klienta ubytovat. Zároveň je působnost organizace omezena vzdáleností městských částí, tudíž v některých částech města nepůsobí kvůli době dojezdu. Dále má respondentka pocit, že město od neziskových organizací očekává, že zcela problematiku vyřeší, což však není v jejich moci, pokud se k řešení nepřipojí samospráva například přidělováním bytů. V organizaci Neposeda se například při jednání s městskou částí stalo, že očekávala, že organizace sama vlastní byty, kde může ubytovat sociálně ohrožené, nicméně organizace žádné byty nevlastní a klienty ubytovává jen v bytech, které jim přidělí městská část. Zároveň se může stát, že městská část nemá žádný bytový fond například z důvodů privatizace, nebo má byty pouze pro příslušníky dané městské části, anebo vlastní tak málo sociálních bytů, že jsou tyto byty využívány pouze v krizových případech.

- Celostátně podle respondentky nelze mluvit o nějaké vzájemné komunikaci.

3) Byty s regulovaným nájemným:

- Byty, které organizace pro klienty hledá, nejsou s regulovaným nájmem.

4) Diskriminace:

- Respondentka se o diskriminaci nezmiňuje.

5) Komunitní plánování sociálních služeb

- Komunitní plánování sociálních služeb je podle respondentky v rámci Prahy složitá, protože zde nelze mluvit o jednotných komunitách a klienti jsou roztroušeni po celém městě. Pro organizaci je tedy těžké se do nějaké komunity dostat a na komunitním plánování participovat. Nicméně podle názoru respondentky může být komunitní

plánování dobré řešení v rámci městských částí za předpokladu, že zde existuje konkrétní cílová skupina.

6) Nejlepší řešení problematiky

- Ke zlepšení situace by podle respondentky vedlo zvýšení počtu úředníků na Úřadu práce, čímž by se zvýšili jejich možnosti, aby mohli klientům podrobněji vysvětlit úřední procedury. Na druhou stranu nelze svalovat vinou jen na úředníky, protože jde hlavně o odpovědnost samotných klientů. Respondentka si tedy nemyslí, že existuje nějaké ideální řešení, které by bylo dobré pro všechny, protože zásadní je proaktivnost klientů, kterou však nelze dost dobře vymoci zvenčí.

7) Vyloučené lokality v Praze

- Podle respondentky v Praze vyloučené lokality existují, nejedná se však o nějaké větší oblasti, které by byly jasně rozeznatelné. Nicméně v rámci práce se respondentka s vyloučenými lokalitami ani s klienty z vyloučených lokalit nesetkala.

8) Nesystematická neziskových organizací

- Podle respondentky se práce neziskových organizací může zdát nesystematická zvenčí, protože každá má svou vlastní strukturu a směrnice. Některé mají více všestrannou působnost a některé jen úzké zaměření (pracují třeba jen se ženami), díky čemuž se může práce neziskových organizací zdát nesystematická.

9) Klienti

- Klienti zde nejsou úzce vymezeni. Pracují tedy jak s mladými rodinami, tak se seniory, rodiči samoživiteli, s hendikepovanými, či s lidmi s duševním onemocněním. Jedním z hlavních faktorů jejich ohrožení v oblasti bydlení bývá nízká finanční gramotnost, dále nízký stupeň vzdělání, osobnostní předpoklady, díky kterým mohou být neúspěšní na trhu práce, špatné porozumění psanému textu. Tito lidé pak mohou mít například problém s vyřizováním formulářů na úřadu práce a úředníci zároveň nemají kapacitu jim správný postup detailněji vysvětlit. Zároveň někteří klienti ani nevědí, že si mohou podat žádost o příspěvek na bydlení a díky tomu se stávají ohroženou skupinou například skrze dluhy a dostávají se do finanční pasti. Mezi klienty se také vyskytují dluhy po partnerech nebo jiných rodinných příslušnících. Co se týká profilů klientů, nelze říct, že by klienty spojovala příslušnost k určitému etniku, genderu, nebo věku.

6.4 Rozhovor 4: Nájemní agentura Praha

1) Působnost organizace v oblasti bydlení:

- Nájemní agentura Praha vznikla aby „suplovala nedostatek dostupného bydlení v Praze“. Jedná se o příspěvkovou organizaci, která spadá pod centrum sociálních služeb Praha a je placena magistrátem. Služba má za cíl překonat překážky v dostupnosti bydlení, kterými jsou například vysoký nájem nebo rasismus, a zprostředkovat dostupné bydlení lidem v bytové nouzi. Agentura pro tento účel poptává byty u soukromých osob. Organizace v případě zabydlení osoby do bytu garantuje majiteli pravidelné placení nájmu nebo i nájem 6 měsíců dopředu, a dále nepoškození bytu, řešení smluv a sousedských vztahů. Agentura majiteli vyplácí nájem i v případě, kdy nájemní z nějakého důvodu přestane nájem platit, což je jedna z hlavních obav majitelů bydlení, kvůli které často bydlení nechtějí poskytnout každému. Agentura za tyto garance po majiteli požaduje nižší nájem než je na trhu, tedy takový nájem, aby si ho mohli dovolit sociálně ohrožení se sociální podporou státu. V Praze je však daleko těžší sehnat bydlení než mimo Prahu kvůli ceně nájmu. Rodina nad čtyři členy si nemůže dovolit byt nad 75 metrů čtverečních, přičemž se však v Praze vyskytují spíše větší byty.

2) Spolupráce se státem/městem:

- Se státem – jedná se o zákoně pro podporu sociálního bydlení, díky kterému by mohlo vzniknout více podobných organizací. Zatím však není žádné komplexní řešení problematiky.
- S městem – hlavně finanční podpora skrze rozpočet

3) Spolupráce s neziskovým sektorem: Agentura spojí klienta s bytem a následně hledá podporu u sociálních organizací pro další fungování klienta a funguje nezávisle na agentuře. Respondent však uvádí, že jsou velmi rozšířené určité „rozbroje“ mezi neziskovým sektorem a státním aparátem či krajem nebo městem a to kvůli rozdílnosti cílů. Zatímco pro neziskové organizace je cílem stabilizace a lepší budoucnost klienta, státní aparát má za cíl prosadit svou politiku, což nemusí být totéž. Agentura samotná podle respondenta vyloženě rozbroje nezažívá, ale určité odchylky v cílech, jimž agentura kvůli magistrátu podléhá, připouští, nechce je však konkretizovat. Dále připouští, že neziskový sektor je dlouhodobě podhodnocený díky čemuž je v České republice nedostatek sociálních pracovníků.

4) Byty s regulovaným nájemným:

- Podle respondenta teoreticky s byty s regulovaným nájmem pracují s tím, že Agentura hledá pouze byty s takovým nájmem, který si klient může dovolit, případně takový nájem domlouvají.

5) Diskriminace:

- Respondent se o diskriminaci nezmiňuje.

6) Komunitní plánování sociálních služeb

- Respondent si myslí, že komunitní plánování sociálních služeb může být řešením, ale až po vypuknutí problému v rámci určité komunity v určité lokalitě. V Praze však nelze mluvit o komunitách, proto zde komunitní plánování není potřeba. Důležitější je *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb* (plán na tři roky).

7) Nejlepší řešení problematiky

- Jediné řešení je podle respondenta prevence segregace skrze hledání bydlení pro klienty po celém městě, aby nemohli vytvořit lokalitu, a výstavba dostupného bydlení. Také je třeba urychlit byrokracii, aby mohli klienti rychleji dostávat příspěvky na bydlení. Dále by bylo třeba více provázat spolupráci města a státu.

8) Vyloučené lokality v Praze

- I když se organizace vyloženě vyloučenými lokalitami nezabývá, řeší potenciálně segregované lokality. Vysoký segregační potenciál mají lokality v částech Černý most a Řepy. Město zde vlastní velký počet sociálního bydlení, kde se koncentrují lidé se sociálními problémy. Agentura kvůli tomu již nehledá v těchto lokalitách bydlení pro své klienty.

9) Nesystematičnost neziskových organizací

- Respondent má subjektivní názor, že jistá nesystematičnost v práci neziskových organizací je, protože každá má trochu jiný přístup či jinou cílovou skupinu, která může být mnohdy velmi specifická (např. rodiny s nezletilými dětmi, nebo ženy bez domova), tím se však může stát, že některé skupiny jsou opomíjeny a odkázány pouze na hromadné sociální služby, jako například muži bez domova.

10) Klienti:

- Lidé, kterým hrozí ztráta bydlení nebo ho již ztratili a zároveň mají určitý stabilní příjem, do kterého se počítají i sociální dávky a jsou schopní vycházet se sousedy. Nejzranitelnější klienti jsou rodiče samoživitelé, diskriminované skupiny, zdravotně postižení, senioři a lidé bez domova.

6.5 Rozhovor 5: Armáda spásy

1) Působnost organizace v oblasti bydlení:

- Jednou z oblastí působnosti Armády Spásy je „sociální rehabilitace“, v rámci které se zaměřuje na zabydlování osob v bytové nouzi a udržení bydlení skrze přístup Housing first.

2) Spolupráce se státem/městem:

- Se státem – Klienti dostávají od státu příspěvek na bydlení, což je podle respondenta základ, který by měl pokrýt náklady spojené s bydlením. Nicméně díky přehlcení Úřadu práce se jim podpora nemusí dostat v pravý čas (lhůta může být i několik měsíců) a nemohou tedy nájem splatit okamžitě, což se nelíbí majitelům bydlení. Dále je zde snaha postavit nová bydlení. Podle respondenta se však stránka sociálního bydlení v současnosti teprve začíná řešit. Další působností vlády je vytvoření metodik a webinářů Ministerstvem práce a sociálních věcí, které respondent hodnotí pozitivně, nicméně nevidí v tom zásadní řešení problému.
- S městem – Armáda spásy komunikuje s odbory Magistrátu hl. m. Prahy, kdy hledá pro klienty sociální bydlení v městských bytech. Dále spolupracují s příspěvkovou organizací Centrum sociálních služeb Praha a její městskou Nájemní agenturou. Do určité doby byla tato spolupráce s městem podle respondenta funkční, kdy se město řídilo principem Housing first a poskytovalo klientům bydlení a Armáda Spásy následně ostatní podporu klientů. Po změně vedení města se město zaměřuje spíše na pobytové sociální služby, tedy se odklání o principu Housing first, a klient musí předtím, než je mu poskytnuto bydlení, projít jinými dílčími pobytovými zařízeními. Trochu jiná situace může být v jednotlivých městských částech, kdy v některých princip Housing first stále probíhá (např. v Praze 3). Problém města Prahy je však nedostatek pro střední a nižší třídu cenově dostupného nájemního, a tedy i sociálního, bydlení.

Naopak pozitivně respondent hodnotí Sociální nadační fond, tedy to, že je pro klienty možnost půjčky nebo daru na nájem či kauci.

3) Byty s regulovaným nájemným:

- Veškeré sociální bydlení, které Armáda spásy pro klienty hledá, je s regulovaným nájemem, což je pro situaci zásadní. Podle respondenta některé obce nájem nezregulují dostatečně a lidé ve špatné sociální situaci si ho pak stejně nemohou dovolit. Některým klientům se třeba nepodaří splatit nájem včas, nicméně bydlení klientů je z 80% úspěšné za předpokladu, že mají podporu nějaké sociální organizace.

4) Diskriminace:

- Je běžné, že majitelům bytů se nechce pronajímat bydlení klientům sociálních organizací, protože předpokládají, že budou nějakým způsobem problematictí. Zároveň je i běžná rasová diskriminace.

5) Komunitní plánování sociálních služeb

- Podle respondenta je komunitní plánování sociálních služeb funkční pouze pokud se jím zúčastnění, hlavně politici, řídí, což se však podle něj minimálně v rámci Prahy většinou neděje. Tento způsob je podle respondenta účinnější v menších komunitách a s menšími cíli.

6) Nejlepší řešení problematiky

- Je třeba přijmout nový zákon o sociálním bydlení a začít s výstavbou dostupného bydlení, a to například podmínkou, kdy část bytů postavených developery musí sloužit veřejným účelům. Další cestou je stavba družstevního bydlení se státním příspěvkem. Podle respondenta by to bylo naprosto pragmatické jednání, protože člověk, který bydlí, stojí stát méně, než starání se o lidi v sociálním ohrožení nebo bez domova. Dále je potřeba podporovat sociální práci a podporovat i organizace a majitele domů, kteří byty umožní používat například ve formě slev sociálně ohroženým lidem.

7) Vyloučené lokality v Praze

- Vyloučené lokality v Praze podle respondenta existují v podobě jednotlivých domů či ulic. Větší vyloučené lokality zde však nejsou, a to kvůli tomu, že pro nejchudší, kteří by potenciálně mohli vytvořit vyloučenou lokalitu, je život v Praze natolik obtížný,

že raději odešli do jiných oblastí mimo Prahu. Na druhou stranu se však v Praze nachází mnoho „stanových městeček“ lidí bez domova.

8) Nesystematičnost neziskových organizací

- Pokud je podle státu práce neziskových organizací nesystematická, musí podle respondenta stát přesně říci, co by se mělo změnit, a připravit pro to podmínky. Funkčnost či nefunkčnost neziskových organizací tedy závisí na státu. Zásadnější problém však respondent vidí v nedostatku dostupného bydlení, než v míře systematičnosti neziskových organizací

9) Klienti

- Nejčastější klienty bývají rodiny s dětmi, či rodiče samoživitelé, kteří mezi všemi klienty tvoří více než třetinu. Další velkou skupinou jsou pak lidé se zkušenostmi s bezdomovectvím (buďto přišli přímo z ulice nebo z pobytového zařízení). Do situace sociální krize se dostávají v případě výpadku příjmu, kdy například nedokáží platit nájem. V případě hledání zaměstnání musejí podstupovat dlouhé čekací lhůty díky nedostatku personálu na Úřadu práce. Zároveň nemohou najít nové levnější standardní nájemné bydlení, protože ho je nedostatek. Následně se klienti dostávají do exekucí, pobytových sociálních služeb, na ubytovny a na ulici. Do finanční krize se mohou dostávat z důvodů problémů v rodině (např. rozvod), duševních problémů, nebo proto, že nezvládají běžný život po institucionální péči (např. z dětských domovů) atd.

7 Výsledky rozhovorů

Na základě výsledků rozhovorů lze říci, že situace ohledně sociálního vyloučení z bydlení je v Praze jiná než v jiných v oblastech České republiky. Zásadní odlišností je to, že v Praze nejsou žádné explicitně vyloučené lokality, nebo nejsou zmapované. Někteří respondenti mluví o lokalitách, které mají předpoklady pro to, aby se staly vyloučenou lokalitou, nemají však dostatečnou kapacitu na to, aby zde prováděli terénní programy. Jde o jednotlivé domy v pražských lokalitách Černý most a Řepy, které leží na okraji města. V těchto domech je koncentrace městských bytů, ve kterých bydlí sociálně slabší lidé. Sociální pracovníci se tak zaměřují hlavně na prevenci dalšího rozrůstání těchto lokalit skrze to, že bydlení svým klientům zajišťují mimo tyto lokality, a snaží se, aby byli klienti rozprostřeni po celém městě a nebyli tudíž koncentrováni v určitém místě. Samotné hledání bydlení pro lidi v bytové nouzi je také prevencí pro to, aby se tito lidé sami odstěhovali do soukromých levných podnájmu, které jsou na mnohých místech mimo Prahu vyloučenou lokalitou, jejichž obyvateli jsou, stejně jako v tomto případě, lidé ve finanční a bytové nouzi, kteří mají často problémy s dluhy.

Hledání bytů pro klienty probíhá ve spolupráci s magistrátem a městskými částmi, což je dalším velkým rozdílem, protože lokální samosprávy v Praze mají v oblasti dění uvnitř jednotlivých městských částí velkou autonomii a napříč městskými částmi se objevují rozdílné politiky a tedy také rozdílné způsoby řešení bytové nouze. Neziskové organizace prosazují princip *Housing first*, kdy lidem v bytové nouzi shání bydlení v městských nebo soukromých bytech jakožto základ pro řešení dalších problémů (např. dluhy nebo nezaměstnanost) těchto osob, přičemž majiteli bytu garantují pravidelné placení nájmu a dobré sousedské vztahy. Tomuto principu jsou však nakloněny jen některé městské části. Jiné preferují spíše princip zásluhovosti, kdy se člověk v bytové nouzi musí až postupně dopracovat nájemního bydlení například splněním podmínek stálého zaměstnání či splacení svých dluhů. Jednotlivé městské části se také liší počtem městských bytů, od čehož se také odvíjí možnost spolupráce s neziskovými organizacemi. O celistvé jednotné spolupráci mezi městem a neziskovými organizacemi v oblasti bydlení ani o jednotném názoru na řešení problematiky vyloučení z bydlení tedy nelze mluvit. Od principu *Housing first* se také odklání současný magistrát města, čímž se liší od předchozího vedení. V současné době je přidělování městských bytů značně pozastaveno. Dva respondenti také mluví o diskriminaci při udělování městských bytů včetně té rasové. I mnozí soukromí majitelé podle nich trpí předsudky o klientech

a předpokládají, že budou problémový. Navzdory tomu se však některým městským částem daří ve spolupráci s neziskovými organizacemi byty přidělovat.

Vztah mezi neziskovými organizacemi a městskými částmi je tedy ovlivněn konkrétní politickou situací a otevřeností vůči působení neziskových organizací, nicméně na úrovni vztahů mezi neziskovými organizacemi a magistrátem lze mluvit o určité tenzi právě kvůli zastavení přidělování bytů magistrátem. Někteří respondenti toto rozhodnutí považují za upřednostňování politiky před řešením sociálních problémů. Navíc kritizují nedostatečnou stavbu nových městských bytů a rozprodávání městských pozemků či bytového fondu developerům. Preferovali by spíše systém, kdy by u každého nového bytového domu musela být část bytů věnována veřejným účelům, a tedy i sociálnímu bydlení, přičemž takový systém již funguje například ve Vídni.

Vztah mezi neziskovými organizacemi a státem je od městské úrovně velmi odlišný. Lze ho popsat jako jednostrannou komunikaci z neziskového sektoru, kdy se tento sektor snaží dávat státu doporučení a příklady dobré praxe v oblasti bytové politiky, případně vytvářet a prezentovat návrhy zákonů. Vláda přitom doporučení neziskových organizací může nebo nemusí brát v potaz. Jediným působením státu směrem ke konkrétním lokálním případům bytové nouze jsou příspěvky na bydlení skrze Úřad práce, financování neziskových organizací a vytváření metodik sociální pracovníky. Příspěvky na bydlení jsou však udělovány až s několikaměsíčním zpožděním kvůli zahlcení a nedostačující kapacitě Úřadu práce, což představuje problém pro lidi, kteří potřebují akutní finanční pomoc. Jako nedostačující hodnotí respondenti rovněž podporu neziskových organizací, která je podle nich dlouhodobě podhodnocena. Pozitivně tedy hodnotí pouze metodiky pro sociální pracovníky, které však podle některých není žádným velkým řešením problematiky. Nelze tedy mluvit o aktivní oboustranné spolupráci mezi neziskovým sektorem a státem na celostátní úrovni. Někteří respondenti uvádí, že se bytová krize, a tedy i problémy lidí v bytové nouzi se na celostátní úrovni, v současné době teprve začínají řešit. Mnozí z nich již několik let očekávají nový zákon o podpoře sociálního bydlení, o kterém se dlouhodobě jedná. Pokud jde o kritiku ze strany státu, že práce neziskových organizací je nesystematická, většina respondentů s tímto tvrzením nesouhlasí, a pokud by tomu tak bylo, je podle nich věcí státu a města, aby práci organizací zkorigovala a přesně vyjádřila, kde je problém, protože právě díky státní či městské finanční podpoře tyto organizace existují a fungují.

8 Kategorie vztahů

Relace mezi subjekty v rámci řešení bytové nouze lze rozdělit na kategorie *neziskový sektor a stát*; *neziskový sektor a město*; *neziskový sektor a městské části*. Každá z těchto relací se liší. Jako nejintenzivnější lze označit spolupráci *neziskového sektoru a městských částí*. Neziskové organizace přímo jednají s představiteli městských částí o ubytování klientů v městských bytech, za předpokladu, že jsou tyto části práci neziskového sektoru nakloněny. Pokud ano, lze tuto spolupráci z pohledu respondentů označit jako funkční, ale značně individuální podle kontextu a politiky městské části. Další relační kategorii, tedy *neziskový sektor a město*, v současné době jako funkční označit nelze. Město má rovněž pod kontrolou městské byty, magistrát však v současné době přestal byty poskytovat, čímž jde proti principu *Housing first*, tedy principu, který neziskové organizace zastávají. V poslední kategorii, *neziskový sektor a stát*, lze mluvit o počínající spolupráci skrze vytvoření zákona o sociálním bydlení, který neziskový sektor očekává. Většinu pravomocí ohledně sociálního bydlení, a tedy i řešení vyloučení, má však město a městské části.

9 Porovnání rozhovorů a řešerše

Je nutné říci, že zatímco řešerše se věnovala problematice vyloučených lokalit v České republice obecně, rozhovory naproti tomu probíhaly pouze v rámci kontextu města Prahy. Při porovnání výsledků rozhovorů a řešerše nám tedy mohou vykrystalizovat specifika Prahy oproti zbytku státu, od kterých se řešení problematiky a komunikace mezi subjekty odvíjí. Jak už bylo zmíněno, velkou odlišností je, že v Praze jsou spíše lokality, které k vyloučení inklinují, než ty, které by byly vyloženě vyloučené, což ovlivňuje výběr lokalit pro nové sociální bydlení a problematika bytové nouze se tedy více soustřeďuje na prevenci. V rámci Prahy se tyto inklinující lokality soustřeďují v městských Černý most a Řepy, které se nacházejí na okraji města, což podporuje Müllerovu a Musilovu teorii o *vnitřních periferiích*.

Navzdory výsledkům práce Valentové nelze říci, že by v Praze bylo takové sociální bydlení, které by si klienti sociálního nemohli dovolit, protože s dražšími byty neziskové organizace nepracují a pro své klienty nevyhledávají. Spíše než o sociálních bydleních, které si potřební nemohou dovolit, lze mluvit o nedostatku cenově dostupného bydlení v Praze obecně. Až na výjimky také nic nenasvědčuje tomu, že by sociální bydlení v Praze bylo „ubytovnyami pro neplatiče“ či „holobyty“, jak tvrdí Růžička. Pokud je toto bydlení hledáno ve spolupráci s neziskovými organizacemi, sociální pracovníci svým klientům poskytují pouze takové byty, které odpovídají normám běžného bydlení. Mezi klienty je celá škála lidí s různými sociálními

problémy. Často mají problémy s placením nájmu, ale nelze je označit jako někoho, kdo odmítá nájem platit, což je častý význam slova „neplatič“. Je však otázka, jaká je situace v městských bytech s obyvateli, mezi kterými neziskové organizace nepůsobí.

Další odlišností je složení klientů neziskových organizací, kteří jsou v bytové nouzi. Ačkoli ve studiích věnujících se vyloučení z bydlení jsou obyvatelé vyloučených lokalit a lidé v bytové nouzi téměř synonymem pro příslušníky Romské menšiny, z rozhovorů s respondenty tento poznatek nevyplývá. Nejohroženější skupinou, kterou respondenti nejčastěji zmiňovali a která je zároveň nejčastěji klientem, jsou rodiče samoživitelé a vícečlenné rodiny, které jsou z velké části obyvateli těch lokalit v Praze, které k vyloučení inklinují. Romové byly zmiňováni daleko méně, nelze tedy říci, že by sociální vyloučení z bydlení v Praze byl problém výlučně spojený s romským etnikem. Dalšími skupinami jsou například i lidé s duševním onemocněním nebo lidé s dluhy obecně. Nutno však dodat, že zde opět mluvíme o lidech, kteří jsou jednak v „péči“ neziskových organizací a kteří také nepocházejí přímo z vyloučených lokalit. Sdílejí však sociální situaci s obyvateli vyloučených lokalit, kteří jsou popsáni v rešerši, tedy s problémy s příjmem, dluhy či nízkým vzděláním.

Co se týká strategie města v oblasti prevence vyloučených lokalit, nelze mluvit o jednotné strategii, ale pouze o přístupu jednotlivých městských čtvrtí, které se řídí veskrze buď principem *Housing first* nebo principem zásluhovosti, anebo problém neřeší. Tyto přístupy pak jsou nebo nejsou podporovány magistrátem a jak už bylo zmíněno, magistrát města v současné době kloní spíše k principu zásluhovosti. Strategie měst, které jsou popsány v rešerši, nejsou na Prahu aplikovatelné, protože je zde zcela jiná situace. Neplatí ani autory upřednostňovaná strategie *komunitního plánování sociálních služeb*, protože podle většiny respondentů nelze v oblasti bytové nouze mluvit o komunitách se vztahem k této problematice.

10 Závěr

V rámci Prahy se v oblasti vyloučených lokalit řeší hlavně prevence jejich vzniku skrze zabydlování sociálně ohrožených na různá místa po městě, čímž se zabráňuje jejich koncentraci. Přesto se však v Praze najdou lokality, které k vyloučení inklinují – konkrétně části Černý most a Řepy, ve kterých však zkoumané neziskové organizace nepůsobí. Většina neziskových organizací věnujících se v Praze problematice bytové nouze se zabývá hlavně zabydlováním obyvatel v bytové nouzi. Způsob a kvalita tohoto zabydlování jsou závislé na spolupráci státu a neziskového sektoru. Spolupráce mezi neziskovým sektorem a státními orgány se v Praze velmi liší podle vztahu jednotlivých městských částí, magistrátu i vlády k problematice. Zatímco některé městské části aktivně komunikují a spolupracují s neziskovým sektorem, jiné městské části s organizacemi spolupracují méně či vůbec v závislosti na počtu městských bytů, ochotě je využít k zabydlování ohrožených bytovou nouzí a také politických cílech s tím spojených. Vztah a komunikace neziskových organizací s magistrátem jsou v současné době narušeny odklonem magistrátu od principu Housing first, který neziskové organizace preferují a podporují. Magistrát spíše preferuje „prostupné“ bydlení, tedy přidělování bytů až na základě vypracování se klienta přes jiné formy levnějšího bydlení, jako jsou ubytovny nebo sociální zařízení. Tato forma řešení problematiky je neziskovými organizacemi kritizována jako značně neefektivní přidávání překážek klientům. Magistrát navíc téměř úplně zastavil přidělování magistrátních bytů, což je nejdůležitější část pro zabydlování sociálně ohrožených. Některé neziskové organizace se proto spíše orientují na hledání bytů v soukromém sektoru. Přístup magistrátu a městských částí k problematice je do jisté míry ovlivněn stigmatem, které si nesou lidé v sociální problémech, jelikož jsou často vnímáni jako problematičtí v soužití s okolím, což je však některými respondenty považováno za akt diskriminace, která je v soukromé i politické sféře běžná. Na celostátní úrovni se pak v současné době jedná o ustanovení jednotného zákona o přidělování sociálního bydlení, který neziskové organizace očekávají, do této doby ale spolupráci mezi státem a neziskovým sektorem lze nazvat spíše jednostranným vytvářením doporučení od neziskového sektoru, čemuž přispívá i fakt, že většinu pravomocí v rámci této problematiky má právě vedení města a městských částí, které v problematice pracuje do značné míry nezávisle na celostátní politice. Jedinou další respondenty zmíněnou státní aktivitou v problematice je vydávání příspěvků na bydlení a živobytí Úřadem práce, který je však zahlcen a funguje kvůli tomu velmi pomalu a neefektivně.

11 Diskuze

Výsledky tohoto výzkumu nelze generalizovat pro celou Českou republiku, protože město Praha má výrazná specifika, ať už organizací vedení města, tak situací v oblasti vyloučených lokalit. Je otázka, do jaké může být komunikace a spolupráce mezi městem a neziskovým sektorem ovlivněna existencí skutečných vyloučených lokalit a do jaké míry by se daná spolupráce shodovala či neshodovala se formami spolupráce v Praze, což může být návrh pro budoucí směřování výzkumu. Rovněž je otázkou, do jaké míry by se zmapování situace vyloučení z bydlení v Praze lišila, pokud by neziskové organizace měly pro toto mapování více prostředků. Podpora neziskového sektoru je totiž jak podle samotného neziskového sektoru, tak podle státu dlouhodobě podfinancována a trpí nedostatkem personálu, i proto tak může být zmapování situace v Praze neziskovými organizacemi zkreslené.

12 Zdroje

- Benešová, B., & Křížková, M. (2010). Sídliště Janov v Litvínově. *Rezidenční Segregace*, 124-130.
- Bittnerová, D., Doubek, D., & Levínská, M. (2013). Socializace dítěte ve vyloučené lokalitě: schéma děti si dělají, co chtějí. *Lidé Města / Urban People*, 15(1), 3-25
- Brožovičová, K. (2017). Proměny městské části Zábřdovice v Brně – možnosti integrace v procesu gentrifkace. *Lidé Města / Urban People*, 19(1), 19-38.
- Čada, K. (2015). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v Čada* [Computer software]. https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf
- Černušáková, B. (2020). Stigma and segregation: containing the Roma of Údol, Czech Republic. *Race & Class*, 62(1), 46-59.
- ESF. (2021). *Podpora z ESF na boj proti dlouhodobé nezaměstnanosti: opatření musí být cílenější, lépe přizpůsobená a monitorovaná* [Computer software]. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_25/SR_Long-term_unemployment_CS.pdf
- Feřtová, M., & Temelová, J. (2011). Prostorová specifika strukturální nezaměstnanosti na úrovni obcí v České republice. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 47(4), 681-715.
- Gabal, I., & Víšek, P. (2010). *Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení* [Computer software]. https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Strategie_soc_vyloucení.pdf
- Gojová, A., Burda, M., Stanková, Z., & Gojová, V. (2021). Variables of community social work and their interconnections in socio-spatial excluded neighbourhoods – example of the Czech Republic. *European Journal Of Social Work*, 24(6), 1001-1014.
- Havlíková, J., & Hubíková, O. (2007). Význam komunitního plánování sociálních služeb při řešení problému sociální exkluze na lokální úrovni. *Slovak Sociological Review*, 39(1), 5-28.
- Kovářová, E., & Vaverek, R. (2021). The Occurrence of the Preconditions for Social Exclusion in the Czech Republic: A Basis for the Planning of Social Prevention Services. *Review Of Economic Perspectives*, 21(1), 173-188.
- Mareš, P. (2006). *Faktory sociálního vyloučení*. VÚPSV, výzkumné centrum Brno.

- Mareš, P., & Sirovátka, T. (2008). Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze) - koncepty, diskurz, agenda. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 44(2), 271-294.
- Matoušek, R. (2014). Nová výstavba obecního bydlení, rozhodování a rizika segregace: případová studie Rudoltice. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 50(2), 211-232.
- MPSV. (2008). *Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách* [Online]. <https://www.mpsv.cz/agentura-pro-socialni-zaclenovani-v-romskych-lokalitach>
- MPSV. (2014). *Strategie sociálního začleňování 2014-2020* [Computer software]. Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- MPSV. *ZPRÁVA O PLNĚNÍ OPATŘENÍ STRATEGIE SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ 2014–2020 ZA ROK 2020* [Computer software]. <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Zpr%C3%A1va+o+pln%C4%9Bn%C3%AD+opat%C5%99en%C3%AD+Strategie+soci%C3%A1ln%C3%ADho+za%C4%8Dle%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD+2014%E2%80%932020+za+rok+2020.pdf/c50f8eff-4881-1cdc-f352-52a234690f0d>
- Müller, J., & Musil, J. (2008). Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický Časopis/Czech Sociological Review*, 44(2), 321-348.
- Potluka, O., Kalman, J., Musiałkowska, I., & Idczak, P. (2017). Non-profit leadership at local level: Reflections from Central and Eastern Europe. *Local Economy*, 32(4), 297-315.
- Růžička, M. (2011). Časoprostorové a infrastrukturní aspekty procesu sociální exkluze. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 47(2), 273-295.
- Sidiropulu Janků, K. (2010). Jesenicko. *Rezidenční Segregace*, 138-143.
- Sidiropulu Janků, K. (2010). Přerov. *Rezidenční Segregace*, 131-137.
- Sýkora, L. (2010). Důsledky segregace. *Rezidenční Segregace*, 51-58.
- Sýkora, L. (2010). Prevence a zmírnění negativních důsledků segregace. *Rezidenční Segregace*, 59-62.
- Šotola, J., & Zatloukal, L. (2010). VYUŽITÍ SÍŤOVÁNÍ PŘI PRÁCI SE SOCIÁLNĚ VYLOUČENOU LOKALITOU. *Scientific Papers Of The University Of Pardubice. Series D: Faculty Of Economics And Administration*, 18(21), 213-222.
- Temelová, J., & Ouředíček, M. (2011). Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 47(4), 626.

- Vacková, B., Galčanová, L., & Hofírek, O. (2011). „Za čistší město“: Problémové lokality a jejich obyvatelé z pohledu místní politiky a správy. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 47(4), 633-656.
- Valentová, B. (2005). Vývoj sociálního bydlení s důrazem na jeho zacílení na určité sociální vrstvy obyvatelstva. *Sociologický Časopis/Czech Sociological Review*, 41(2), 301-315.